

KLIIMAÕIGUS NOORTELE

Keskkonnaõiguse Keskus, 2022

KESK
KONNA
ÕIGUSE
KESKUS

Keskkonnaõiguse Keskus on sõltumatu avalikes huvides tegutsev ekspertorganisatsioon

Autor: Triin Jäädmaa

Tänuõnad: Katre Liiv, Helena Harriet Tamm, Tarmo Treimann

Fotod: Katre Liiv

Kujundus: Mudu

Lisainfo: k6k@k6k.ee, k6k.ee

Rahastaja: 1Planet4All projekt, mida kaasrahastavad Euroopa Komisjon ja Eesti Rahvusvahelise Arengukoostöö Keskus ESTDEV. Sisu eest vastutab Keskkonnaõiguse Keskus ja see ei pruugi kajastada Euroopa Liidu ametlikke seisukohti.

Saateks

Kliimaõigus noortele ajendas koostama süvenev kliimakriis ning vajadus kiire tegutsemise järele, et sellega hakkama saada. Kõige mõjusamaid samme saavad kliimakriisi ohjamiseks teha riik ja suurettevõtted. Üksikisikute tarbimis- ja loobumisharjumused on küll olulised, ent üksikisikute suurim mõju tuleneb ühiskonna otsustes osalemise kaudu ning riigi ja suurettevõtete tegevuse mõjutamises läbi strateegiliste sammude. Näiteks saab ühiskonna otsustes osaleda kui haarata kinni erinevatest riigi või kohaliku omavalitsuse koostatavate dokumentide eelnõude kaasamis- ja konsulteerimisvõimalustest – esitada enda põhjendatud seisukohti ning neid kaitsta. Kliimakriisi ohjamine on eriti aktuaalne noortele, kelle tulevik sõltub väga palju sellest, mis kuju võtab kliimakriis. Siinne materjal püüabki pakkuda noortele sissevaadet kliimakriisi põhjustavasse kliimamuutusesse ja selle tõsidusse, seostesse inimõigustega ning õiguslikesse võimalustesse, mida noored kliima heaks ise teha saavad.

Materjal on mõeldud eeskätt huvilistele alates 7. klassist tudengiteni välja, ent sobib ka õpetajatele tunnis käsitlemiseks. Materjal on ülevaatlik ega lähe õiguslikesse üksikasjadesse, kuid suurema huviga lugeja saab rohkem süvitsi minna tänu tervele hulgale viidetele, mida materjal sisaldab.

Kogumik on jaotatud kolme ossa: kliimamuutus ja inimõigused, kliimakaebused ning mida saan mina teha kliima heaks. Iga osa lõpus on valik viiteid ning mõned mõtted, et ergutada samal teemal kaastelguga edasi arutlema ja uurima. Kõiki neid teemasid läbivalt heidetakse pöngus pilk sellistesse teemadesse nagu kliimaõigus, keskkonnaõigus, õigus üldiselt ning kohus.

Koondatud materjal toetub selle koostajate ekspertteadmistele ja kogemustele, mitmesugustele analüüsidele ja uuringutele. Materjali toetavad kolm samateemalist koolitust, mis toimusid noortele 2022. aasta kevadest sügiseni. Koolituste salvestused on kättesaadavad Keskkonnaõiguse Keskuse (KÕK) YouTube'i kanalis. Materjalis käsitletud teemade kohta leiab infot ka KÕKi veebilehelt k6k.ee.

Kliimaõigus noortele koostamist vedas eest [SA Keskkonnaõiguse Keskus \(KÕK\)](#), kes on avalikes huvides tegutsev ekspertorganisatsioon, mille asutasid Eestimaa Looduse Fond ja kolm keskkonnajuristi 2007. aastal. KÕK loodi selleks, et keskkonnaõiguse normid ning nende rakendamine tagaksid inimeste tervise- ja heaoluvajadustele vastava keskkonna ning loodusliku mitmekesisuse. Üheks KÕKi [strateegiliseks eesmärgiks](#) on kliimamuutuse pidurdamine. KÕKi tegevusteks on õigusabi andmine, koolituste korraldamine, juhendite ja õiguslike analüüside koostamine, keskkonnaõiguse alane infovahetus ja huvikaitse.

Kliimamuutus ja inimõigused

Kliimakriisi on nimetatud ka inimõiguste kriisiks. Kliimamuutusel ei ole rängad mõjud pelgalt jääkarudele ja kaugetele ökosüsteemidele, vaid kliimamuutus on 21. sajandi üks suuremaid ohte inimõigustele. Kliimamuutus võib jätta meid planeedile, kus on raske leida inimväärset elu. Kliimamuutus toob kaasa aina sagedamaid ekstreemseid ilmastikuolusid, nagu näiteks kuumalained, maastikupõlengud, tormid ja üleujutused. See seab ohtu inimeste tervise, kodud, vara ja isegi elud, mis tähendab, et kliimamuutust soodustav tegevus mõjutab otseselt inimõigusi.

Valitsustevahelise kliimapaneeeli (IPCC) viimases [raportis](#) toonitatakse, et kõik eluvormid Maal on juba mõjutatud enneolematutest muutustest meie kliimasüsteemis. Kuigi Eestis ei ole kliimamuutuse mõjud maailma kõige rängemad, on kliimamuutuse tagajärgi tunda näiteks pikenevate kuumalainetena aina sagedamini ka Eestis. IPCC kliimaraporti järgi elab aga ligi pool maailma elanikkonnast piirkondades, mis on klassifitseeritud kliimamuutuse suhtes „väga haavatavateks“. Väikesed saareriigid võivad kliimamuutuse põhjustatud merevee tõusu tõttu muutuda elamiskõlbmatuks juba sellel sajandil.

Põuad on mõnes maailma piirkonnas viinud veevarud kriitiliselt madala tasemeni. Probleemi tõsidust illustreerib asjaolu, et veekriis ja pikad kuumalained pole tabanud vaid arengumaid – erakordsed põuad on toonud kaasa tõsiseid väljakutseid ka arenenud riikides, nagu nt Lõuna-Euroopas, Norras ning California osariigis Ameerikas.

MIS ON INIMÕIGUSED?

Inimõigused on õiguslikud normid või standardid, mille alusel saab isik põhjendatult nõuda enda kui õiguse omaniku kaitsmist seaduse jõuga. Inimõigused on universaalsed ja võõrandamatud. Kõik inimesed omandavad inimõigused juba sünniga. Inimõigused on kirjas [Eesti Vabariigi põhiseaduse](#) II peatükis ning [Euroopa inimõiguste konventsioonis](#). Põhiõigused ongi oma sisult inimõigused. Inimõiguste järgimisel sisaldub ka kohustus austada teiste isikute ja isikute rühmade inimõigusi. Inimõigused arenevad samuti pidevalt nagu ühiskonnad ja riigidki. Kõik rahvusvaheliselt kaitstavad inimõigused, sh põhiõigused, kujutavad endast piirangut seadusandjale ja laiemalt avaliku võimu kandjatele, ega luba teatud sisuga seadusi kehtestada.

Eestile lähedal, näiteks [Hispaanias ja Portugalis](#), oli tänavu õhutemperatuur pikalt üle 40 kraadi. Kuumalaine nõudis seal piirkonnas üle 1700 inimest, maastikupõlengutes hävis üle 300 000 hektari maad ning paljud inimesed kaotasid oma kodu.

Ebatavaliselt suured sademehulgad põhjustavad ulatuslikke üleujutusi. Veevool veab endaga kaasa mullastikku, prügi ja muud, mis võivad sattuda põhjavette ning reostada joogivett. Üleujutuste eest ei ole suutnud end kaitsta ka rikkad riigid – näiteks 2021. aastal [Kesk-Euroopat räsitud üleujutustes](#) hukkus vähemalt 243 inimest, varaline kahju ulatus kokku 10 miljardi dollarini. Arengumaades on kahjud veelgi suuremad – näiteks [2022. a Pakistani üleujutustes](#) hukkus üle 1700 inimese ning kahju ulatus 30 miljardi dollarini.

Nii põuaperioodid kui ka üleujutused võivad põhjustada ikaldust. Globaalse temperatuuri tõus mõjutab taimede vegetatsiooniperioodi ning selle kaudu ka saagikust. Maailma soojemates piirkondades võib keskmine temperatuur tõusta nii kõrgeks, et toidu kasvatamine muutub väga keerukaks ning saagikus väheneb. Näiteks [Madagaskaril](#) on erakordsete põuaste aastate tõttu tekkinud näljahäda ja ÜRO on kuulutatud seal välja humanitaarkriisi. Sarnaselt ülejäänud maailmale sagenevad ka Eestis äärmuslikud ilmastikunähtused ning ilm muutub üldiselt ettearvamatumaks. Kliimamuutus mõjutab toidukasvatust ka [Eestis](#).

Seega on kliimamuutusel selge seos inimõigustega. Samamoodi nagu ajalooline vastutus keskkonna seisukorra halvenemise eest on riigiti erinev, jaotuvad paraku ka keskkonna halvenemisest tulenevad tagajärjed riikide ja ühiskonnagruppide vahel ebaühtlaselt, mõjutades tihtipeale kõige raskemalt just kõige haavatavamaid ([Inimõiguste raamat](#)). Jõukamatel inimestel on lihtsam end negatiivsete mõjude eest kaitsta – neil on raha, et hankida süüa ja juua, paigaldada koju kliimasüsteemid, et end kuumalainete eest kaitsta, ning vajadusel kolida riiki, kus on soodsamad ja turvalisemad elamistingimused. Vaesematel ühiskonnagrupidel või muudmoodi ebavõrdses olukorras inimestel sellised võimalused aga puuduvad.

SAMAL TEEMAL:

- [Noorte inimõigushariduse käsiraamat](#)
- [Raamat "Inimõigused" \(2022\), ptk 26: keskkond ja inimõigused ning jätkusuutlik areng](#)
- [ÜRO inimõiguste ülemvoliku büroo. Inimõigused ja kliima \(ingl k\)](#)

MÕTLEMISEKS SÕPRADEGA, ÕPETAJAGA, ÕPINGUKAASLASTEGA VÕI EKSPERDIGA:

- Kuidas ohustab kliimamuutus inimkonda globaalselt kõige enam?
- Mis sa arvad, kuidas ohustab kliimamuutus Eesti inimeste elukorraldust kõige enam?
- Tihti on nii, et kliimamuutusest tingitud tagajärgede all kannatavad kõige enam need, kes ise on nende teket kõige vähem mõjutanud. Mida saaks sinu arvates teha, et kliimaõiglus oleks suurem?

MIS ON ÕIGUS?

Õigus on sotsiaalse kontrolli vahend – reeglistik, mille eesmärk on tagada ühiskonnas õiglus, rahu ja turvalisus. Õigus on pidevas muutumises ning areneb koos ühiskonna vajadustega – erinevaid õigusvaldkondi ja norme luuakse aja jooksul juurde või kaotatakse sootuks. Õigus tugineb normidele, millega seatakse kindlate olukordade puhuks inimeste õigused ja kohustused. Kui kohustusi ei täideta või neid rikutakse, kohaldatakse rikkujatele sundi või sanktsioone. Nii tagab riik õigusnormis sisalduva kokkuleppe täitmise.

Õigusnorme loovad Eestis riigikogu, valitsus ja minister. Õigusnormide kehtestamiseks võetakse kindlat õigusloome protsessi järgides vastu õigusakte. Õigusaktid on näiteks seadused ja määrused. Lisaks riiklikele õigusaktidele kuuluvad Eesti õiguskorda ka rahvusvahelised õigusaktid. Ka kõik Euroopa Liidu õigusaktid, nt direktiivid ja määrused, on osa Eesti õiguskorrast. Õigusaktid moodustavad õiguskorras hierarhia, kus madalamal astmel seisvad õigusaktid peavad olema kooskõlas kõrgemal seisvate õigusaktidega. Õigusaktide hierarhia Eestis:

- põhiseadus
- rahvusvahelised ja EL õigusaktid
- seadused
- määrused

Eesti õigusaktid ning Eesti ratifitseeritud rahvusvahelised kokkulepped, nt Pariisi kliimalepe, leiab [Riigi Teataja veebilehelt](#). Euroopa Liidu õigusaktid leiab [EL teatajast](#).

KLIIMAKAEBUSED

Valitsustevahelise kliimamuutuste paneeli IPCC järjestikused ning järjest alarmeerivamad aruanded on selgelt näidanud inimõiguste ja kliimamuutuse seoseid. Sellest hoolimata ei ole paljude maailma riikide valitsused teinud piisavalt selleks, et anda panus kliimamuutuse pidurdamisse. Selle tõttu on järjest suurem hulk aktiivseid kodanikke ja kodanikuühendusi pöördunud lisaks poliitiliste protsesside mõjutamisele kohtute poole ning seal ka edu saavutanud ([Inimõiguste raamat](#)).

Kohtuvaidlusega võib olla võimalik peatada keskkonda kahjustav tegevus või tegevusetus ning luua pretsedent, mis hakkab määrama seaduse tõlgendamist. Kohus teeb otsuse, mida on kohustuslik täita. Olgugi, et kliimakohtuasjad ei ole alati kaebajale soodsalt lõppenud ning mõningatel juhtudel jääb ka edukas kohtuotsus täitmata, on siiski valdav seisukoht, et juba ainuüksi kohtuvaidluste algatamine kliimateemadel toob kaasa positiivse mõju. Samuti aitab kohtu kaasamine depolitiseerida kliimateemat ehk muuta kliimateemat vähem poliitiliseks.

Võimulolijate kaebamine kohtusse võib tunduda keerulisena ja isegi suurushullustusest kantud mõttena, aga tegelikult võib see olla lihtsam tee kui muud alternatiivid. Kui ühiskondlikke puudusi tahetakse kõrvaldada poliitikat kasutades, on selleks vaja raha, aega ja suhteid. Nende kogumine võib noorel aktivistil kesta aastakümneid. Kui aga aktivistide nõudmiste taustal on tugev loogiline põhjendus, võib kohus pakkuda asjade muutmiseks teatud laadi möödasõidurada. ([Seaduse nimel – peatuge. Levila, 2022](#))

KOHUS

Õigust saab mõista vaid kohus. Eesti kohtusüsteem on [kolmeastmeline](#).

Teatud juhtudel on võimalik pöörduda ka Euroopa Liidu kohtu poole, näiteks kui tekib küsimus EL õiguse tõlgendamise kohta või kui tahetakse vaidlustada Euroopa Komisjoni otsuseid.

Inimõigusi, sh põhiõigusi, puudutavates vaidlustes on võimalik pöörduda Euroopa Inimõiguste Kohtu poole. Seda aga ainult juhul, kui kohtutee Eestis on läbitud, kuid otsusega ei olda rahul.

Maailmas on praeguseks algatatud [üle 2000 kliimakohtuasja enam kui 40 riigis](#). Kaebajateks on enamasti üksikisikud, sageli just noored, keskkonnaühendused ja kohalikud omavalitsused. Ligi 80% kaebustest puudutab kliimamuutuse leevendamist, 20% kliimamuutustega kohanemist. Kaebused on esitatud peamiselt valitsuste vastu, ent ka suurte fossiilkütuseettevõtete vastu. 2022. aasta seisuga on suuri strateegilisi kaebusi valitsuste vastu [esitatud 73](#), kõrgemad kohtud on juba 8 puhul otsuse teinud, 6 nendest on olnud positiivsed. Ligi 90% kaebustest on esitatud inimõiguste argumentidel.

Laias laastus võib kliimamuutuse pidurdamise eesmärgil esitatud kliimakaebused jagada kaheks. Ühed on sellised, kus kohtuasjades leiavad kaebajad, et nende koduriikide plaanid kasvuhoonegaaside vähendamiseks pole piisavad ega võimalda kaitsta nende inimõigusi, sh õigust elu, tervise ja kodude kaitsele. Teine tüüp kaebuseid on sellised, mis puudutavad konkreetsete tegevustele antud lubasid, millel on oluline kliimamõju. ([Kas tulekul on pretsedent? Riigikohtult oodatakse otsust kliimamõjude arvestamise kohta](#). EPL, 02.08.2022)

Üks tuntumaid kliimakaebusi pärineb Hollandist. Sealne keskkonnaorganisatsioon [Urgenda](#) koos 900 Hollandi kodanikuga pöördusid valitsuse vastu kohtusse kaebusega, milles väitsid, et Hollandi valitsus ei kaitse oma kodanikke kliimamuutuste eest ning nõudsid, et valitsus vähendaks CO₂ heitkoguseid 2020. aastaks plaanitud 20% asemel vähemalt 25%. Mereveetaseme tõus kujutab endast eriti suurt ohtu madalale Hollandile. See kohtuasi kestis 7 aastat ning selle tulemusena kohustas riigi kõrgeim kohus esmakordselt maailmas valitsust heitkoguseid vähendama plaanitud rohkem. Sellest kohtuasjast sai pretsedent, millest inspireerituna on esitatud sarnaseid kaebusi näiteks [Belgias](#), [Itaalias](#), [Tšehhis](#), [Saksamaal](#) ja [Lõuna-Koreas](#).

Palju tähelepanu on saanud ka kuue Portugali lapse ja noore Euroopa inimõiguste kohtusse 2020. aastal esitatud [kaebus](#). Portugallased süüdistasid 33 Euroopa riiki – ka Eestit – inimõiguste rikkumises, kuna nende riikide kavandatav tegevus kliimamuutuse pidurdamiseks aastaks 2030 ei ole kooskõlas sellega, mida nõuab kliimateadus ning ei väljenda riigi “[õiglast panust](#)”. Seda kaebust peetakse suuri- ja olulisimaks kaebuseks Euroopa Inimõiguste Kohtu ajaloos. 2022. aasta sügisel kohtuotsust veel tehtud ei ole.

Näide teist tüüpi kliimakaebusest on meil võtta Eestist – see puudutab riigiettevõtte Eesti Energia plaani rajada Ida-Virumaale uus põlevkiviõli tootmise tehas. Kogu plaanitava tegevuse süsinikujalajalg oleks ligi 1.6 mln t CO₂ aastas. Kohtuasi algas 2020. a kevadel, kui noored Eesti kliimaaktivistid ühendusest Fridays For Future [esitasid kohutule kaebuse](#), millega taotleavad Eesti Energia põlevkiviõlitehasele välja antud ehitusloa tühistamist. 2022. aasta sügisel on kohtuvaidlus pooleli Riigikohtus.

SAMAL TEEMAL:

- Riigikohtu nõuniku Pihel Kuuse artikkel “[Maailma muutmise retsept: kliima, inimõigused ja kohtud](#)” (01.12.2022)
- Raamatu “Inimõigused” (2022) [ptk 26 p 2.5 Kliimakaebused](#)
- [Ülemaailmne kliimakohtuasjade andmebaas](#) (ingl k)
- Ülevaade kliimakaebuste trendidest: [Global trends in climate change litigation: 2022 snapshot](#). Grantham Research Institute. (ingl k)
- Greenpeace'i juhendmaterjal, kuidas kliimakaebusi esitada ([People's Guide 2018](#), ingl k)

MÕTLEMISEKS SÕPRADEGA, ÕPETAJAGA, ÕPINGUKAASLASTEGA VÕI EKSPERDIGA:

- Üks peamisi argumente, mida kliimaalastes kohtuasjades kasutatakse, on noorte õigus elamisväärsele tulevikule. Mõttele, kuidas sina kohut veenaksid selles, et tänased otsused või otsuste tegemata jätmised mõjutavad sinu elu.
- Kas Eestis on kliimavaldkonnas mõni selline probleem, mida saaks lahendada vaid kohtu kaudu.

MILLISEID INIMÕIGUSI KESKKONNAPROBLEEMID MÕJUTAVAD?

Kõik inimõigused sõltuvad mingil määral keskkonnast - inimõigustel poleks ju erilist mõtet, kui planeet Maa oleks elamiskõlbmatu. Mõned inimõigused on siiski tunduvalt rohkem keskkonnast mõjutatud. Eelkõige avaldavad keskkonnaprobleemid mõju sellistele õigustele nagu õigus elule, õigus tervisele, enesemääratlemisõigus, õigus veele, toidule ja eluasemele. Samuti seonduvad keskkonnaprobleemid omandiõigusega ehk isiku varaliste õigustega. (Lopman, E., Relve, K., Triipan, M., Veinla, H. Keskkonnaõigus. Juura: 2016, lk 179)

Igaühel on ka õigus puhtale keskkonnale. Seda õigust on tunnustanud nii ÜRO Peaassamblee kui ka Eesti oma keskkonnaseadustiku üldosa seaduses, milles sätestatakse, et „igaühel on õigus tervise- ja heaoluvajadustele vastavale keskkonnale, millega tal on oluline puutumus“. ÜRO eriraportööri David Boyd'i sõnul hõlmab see inimõigus õigust puhtale õhule, puhtale ja piisavale veele, tervislikule ja jätkusuutlikult toodetud toidule, elamiskõlblikule kliimale, elujõulistele ökosüsteemidele ja elurikkusele ning mürgivabale keskkonnale. Samuti kuulub selle alla õigus keskkonnateabele, õigus olla kaasatud keskkonnaotsuste tegemisse ning juurdepääs õiguskaitsele keskkonnaasjades.

MIDA SAAN MINA TEHA KLIIMA HEAKS?

Kuigi me kõik saame isiklikult teha palju väikeseid samme kliimamuutuse pidurdamiseks, on suurim mõju kogu ühiskonna või kogukonna tasandil tehtavatel otsustel. Sageli on tunne, et otsused tehakse meie eest ja me ei adu seda, et ka meil on tegelikult võimalik neid otsuseid mõjutada ja anda oma panus süsteemseks muutuseks.

Ametiasutustel ei ole tihti piisavalt ressursse ning vahel ka tahet keskkonnanorme ellu viia. Tänapäevaks on mõistetud, et üldsust aktiivselt kaasamata ei ole võimalik keskkonnaprobleeme edukalt lahendada. Keskkonnaotsused on enamasti kaalutusotsused – otsustaja peab vaagima erinevate huvigruppide argumente enne otsuse langetamist. Majandushuvide eest seisjad on keskkonnaasjus sageli häälekad, ent kuna keskkonnal endal hääli puudub, siis on tähtis, et seda teeksid keskkonna eest muuhulgas näiteks aktiivsed kodanikud.

KESKKONNAÕIGUS

Keskkonnaõigus on õigusharu, mille regulatsioonide eesmärk on enamasti inimeste tervise ja looduskeskkonna kaitsmine. Keskkonnaõigus hakkas jõudsalt arenema 20. sajandi teisel poolel ning seda suuresti tänu keskkonnaprobleemide teravnemisele. Keskkonnaõigus on paljuski seotud loodusteadustega. Kui õiguse teistes valdkondades, nagu näiteks karistusõiguses, on tihti peamiseks tõendusmaterjaliks asitõendid, tunnistajate ütlused ja muud kindlakstehtud faktilised asjaolud, siis keskkonnaõiguses on selliseks lähtealuseks sageli loodusteaduslike uuringute tulemused. (Lopman, E., Relve, K., Triipan, M., Veinla, H. Keskkonnaõigus. Juura: 2016, lk 30)

Palju Eestile kohustuslikke keskkonnaõiguse regulatsioone tuleneb Euroopa Liidu õigusest ja rahvusvahelisest õigusest. Keskkonnaõiguse kõige olulisem Eesti õigusakt on [keskkonnaseadustiku üldosa seadus](#). Keskkonnaõigus ei ole pelgalt reguleeriv või ennetav, vaid ka oluline õiguskaitsevahend. Nii on üle maailma, ning ka Eestis, algatatud hulganisti kohtuasju, et nõuda nt loodust kahjustava tegevuse peatamist ja/või keskkonnaseisundi parandamist.

Eeltoodu tõttu ongi kaasaráákimise võimalused keskkonnaasjades üldjuhul avaramad kui teistes valdkondades. Need õigused on tagatud [Aarhusi konventsiooniga](#), mis on esimene rahvusvaheline kokkulepe, mis annab kodanikuühiskonnale õigused keskkonnakaitseliste eesmärkide elluviimiseks. Aarhusi konventsiooni sätted on Eesti õigusesse üle võetud peaaesjalikult [keskkonnaseadustiku üldosa seadusega](#). Aarhusi konventsioonist tulenevalt peab riik tagama, et inimestel oleks võimalik:

- kätte saada keskkonnainfot;
- osaleda keskkonnasjade otsustamises;
- pöörduda keskkonnaasjus kohtusse.

Nii üksikisikuna kui ka organiseerunult on igaühel õigus esitada teabenõudeid ja muid päringuid nii poliitikutele, ametnikele, ettevõtetele kui ka teistele, et küsida näiteks selgitust kavandatava tegevuse kliimamõjuga seonduva kohta või millistel kaalutlustel plaanitakse rajada süsinikumahukaid projekte, nagu näiteks turbakaevandused ja fossiilkütuse tootmise tehased. Päringu saajal on kohustus sellele konkreetse aja jooksul vastata. Riigiasutustel on kohustus enda plaane tutvustada ja neid avalikkusega arutada. Seda võimalust on soovitatav kasutada, et saada kavandatavast selgem pilt ning küsida küsimusi ja selgitada enda seisukohti. Igaühel on õigus osaleda ka õigusloomes, pöörduda õiguskantsleri poole ja mujale, kui näiteks mõni seadusesäte ei näi olevat kooskõlas põhiseaduse või teiste seadustega. Kohtusse pöördumine võiks olla kõige viimane abinõu siis, kui kõik teised võimalused on ära kasutatud, kuid tulemusteta.

SAMAL TEEMAL:

- [Kliimamuutused.ee](#)
- [Fridays for Future Eesti – Eesti aktiivsed kliimanoored](#)
- [Youth Climate Action](#)
- [ÜRO kodulehekülg \(ingl k\)](#)
- [Keskkonnaõiguse Keskuse juhised kodanikule](#)

MÕTLEMISEKS SÕPRADEGA, ÕPETAJAGA, ÕPINGUKAASLASTEGA VÕI EKSPERDIGA:

- Kas sinu kodukohas on viimasel ajal toimunud midagi sellist, mis mõjutaks oluliselt sinu elukeskkonda ja kus kohalikud inimesed on aktiivselt kaasa rääkinud või võiksid seda teha?
- Milliseid keskkonnaorganisatsioone sina tead? Uuri täpsemalt, millega nad tegelevad ja millist mõju nad enda tegevustega saavutanud on.

KLIIMAÕIGUS

Kliimaõigus kuulub keskkonnaõiguse alla ja reguleerib

- kliimamuutuse leevendamist ehk kasvuhoonegaaside heite vähendamist ning
- kliimamuutusega kohanemist ehk kliimamõjude ja -riskidega arvestamist.

Kliimamuutuse valdkonnas on Eestis veel vähe õiguspraktikat, st kliimaõigus kui selline on meil alles välja kujunemas. Siiski reguleerivad kliimavaldkonda Eestis mitmed rahvusvahelised lepped ning Euroopa Liidu õigusaktid.

Kliimamuutuse leevendamise põhiraamistik tuleneb 1992. a. [ÜRO kliimamuutuste raamkonventsioonist \(UNFCCC\)](#) ja 2015. a vastu võetud [Pariisi kliimalepest](#).

Euroopa Liidus on kliimavaldkonna üks olulisemaid õigusakte 2021. aastal vastu võetud [Euroopa kliimamäärus](#).